

Міжнародне право

УДК 321.28(477) "18/19" (045)

Філонов Олександр Володимирович

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права та публічного адміністрування
Маріупольський державний університет

Филонов Александр Владимирович

доктор юридических наук, доцент,
профессор кафедры права и публичного администрирования
Мариупольский государственный университет

Filonov Oleksandr

Doctor of Science of Law, Associate Professor,
Professor of the Department of Law and Public Administration
Mariupol State University

МІЖНАРОДНЕ СПІВТОВАРИСТВО У БОРОТЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В БОРЬБЕ С

ТЕРРОРИЗМОМ

THE INTERNATIONAL COMMUNITY IN COMBATING TERRORISM

Анотація. Стаття присвячена визначенню та науковому аналізу основних нормативних міжнародних документів та напрямків діяльності основних міжнародних інститутів в боротьбі з тероризмом. В статті приведена систематизація основних міжнародних документів і організацій по боротьбі з тероризмом за територіальною ознакою, надана їх загальна характеристика, визначені основні проблеми міжнародної співпраці в протидії тероризму та наявні шляхи їх подолання.

Ключові слова: тероризм, міжнародний тероризм, конвенція, угода, міжнародна організація, договір.

Аннотация. Стаття посвящена определению и научному анализу основных международных нормативных документов и направлений деятельности основных международных институтов в борьбе с терроризмом. В статье приведена систематизация основных международных документов и организаций по борьбе с терроризмом по территориальному признаку, дана их общая характеристика, определены основные проблемы международного сотрудничества в противодействии терроризму и имеющиеся пути их преодоления.

Ключевые слова: терроризм, международный терроризм, конвенция, соглашение, международная организация, договор.

Summary. The article is devoted to definition and scientific analysis of the basic international normative documents and activities of the main international institutions in the fight against terrorism. In the article the systematization of the main international instruments and organizations to combat terrorism on a territorial basis, given their General characteristics, identified the main problems of international cooperation in countering terrorism and the ways of their overcoming.

Key words: terrorism, international terrorism, Convention, agreement, an international organization, a contrac.

Вступ – постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Тероризм і інші, суспільно небезпечні за своїми формами прояви екстремізму, що формуються на різній ідейно-політичній платформі, стали повсякденною реальністю для всього світового співтовариства. Сьогодні важко знайти державу, керівництво і населення якої могли б вважати себе застрахованими від вилазок терористів.

Крім власне терористичних проявів серйозну загрозу для стабільності та еволюційного демократичного розвитку окремих держав і міжнародного співтовариства в цілому є інспірація масштабних антиконституційних

процесів, що формуються на основі націоналізму, сепаратизму, релігійного, соціального і політичного екстремізму. Дослідження нормативних актів, в яких закріплені основні напрямки міжнародного співробітництва в боротьбі з міжнародним тероризмом, ефективність їх впливу на цю боротьбу являє собою, на наш погляд, важливий напрямок удосконалення заходів запобігання і попередження проявам екстремізму в подальшому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Дослідження з проблем боротьби з тероризмом торкаються правових, політичних, соціальних, психологічних та інших аспектів даного явища. Питання боротьби з тероризмом, в тому числі і міжнародне співробітництво в боротьбі з ним розглядалось в роботах таких вчених, як - Ю.А. Іванов, Л.А. Моджорян, Є.Г. Ляхов, Т.С. Бояр-Созонович, У.Р. Латипов, Л.Н. Галенська, І.П. Бліщенко, І.І. Карпець, А.В. Змієвський, В.П. Панов, В.Н. Кудрявцев, Ю.М. Антонян, Дж. Ламберт, Г. Вордлоу, У. Сломансон, В.Ф. Антипенко, В.П. Ємельянов, В.В. Крутов, С.А. Зелінський, К.Н. Салімов, В.В. Лунєєв, І.І. Лукашук, А.В. Нумов, П.Д. Біленчук, С.Є. Єркешов, А.В. Кофанов, С.І. Цветков та ін.

Дослідження в цій сфері ґрунтуються на аналізі міжнародних правових актів і досвіду окремих країн і міжнародних організацій в боротьбі з тероризмом.

Формулювання цілей статті (постановка завдання), виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття.

Метою статті є визначення і систематизація міжнародних інструментів і документів, які визначають основні напрямки боротьби з тероризмом, окреслення існуючих проблем та можливих шляхів їх вирішення.

Виклад методики дослідження. Для досягнення зазначеної мети застосовувалися такі загально визнані в правовій науці методи як метод аналізу, метод порівняння, метод систематизації і інші.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів із статистичною обробкою даних.

Світова спільнота наприкінці 60-х-початку 70-х рр. було поставлена перед необхідністю активізувати протидію актами міжнародного тероризму. Розширилися географічні рамки терористичної активності. Як природна реакція - активізувалося співробітництво держав у боротьбі з тероризмом. На тлі загального накопиченого значного масиву законотворчої і практичної роботи в даній області назріла необхідність її узагальнення та аналізу через призму можливого творчого використання при виробленні міжнародної та національної концепції боротьби з тероризмом.

В цілому, аналізуючи наявну практику зусиль світової спільноти у питаннях протидії актам терору, на нашу думку можна виділити чотири рівня цієї боротьби: загальносвітовий рівень, під егідою ООН, рівень Європи, під егідою Ради Європи, зусилля держав «великої вісімки» і міжнародне співробітництво країн СНД.

В основі загальносвітової співпраці в боротьбі з тероризмом лежить ряд універсальних міжнародних угод, які були прийняті в рамках ООН. Серед них вирізняють 16 основних:

- Конвенція про злочини та деякі інші акти, які здійснюються на борту повітряних суден 1963 року («Токійська конвенція»).
- Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 року («Гаазька конвенція»).
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 року («Монреальська конвенція»).

- Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, зокрема дипломатичних агентів 1973 року.
- Міжнародна конвенція про боротьбу з захопленням заручників 1979 року.
- Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу 1980 року.
- Поправки до Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу.
- Протокол про боротьбу з незаконними актами насильства в аеропортах, які обслуговують міжнародну цивільну авіацію 1988 року.
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 року.
- Протокол 2005 року до Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства.
- Протокол про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі 1998 року.
- Протокол 2005 року до Протоколу про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі.
- Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин в цілях їх виявлення 1991 року.
- Міжнародна Конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 року.
- Міжнародна Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року.
- Міжнародна Конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму 2005 року.

Декларація та Програма дій, прийнята на Всесвітній конференції ООН з прав людини 25 червня 1993 р. у Відні, визначила, що акти, методи і

практика тероризму в усіх його формах і проявах є діяльністю, яка спрямована на знищення прав, основних свобод і демократії, створює загрозу територіальній цілісності та безпеки держав і дестабілізує законні уряду [1].

У продовження цих тез на 49-й сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (1994) прийнята Декларація про заходи з ліквідації міжнародного тероризму [2].

В даний час створено достатньо складна і розгалужена антитерористична структура під егідою Організації Об'єднаних Націй.

Особливу роль грає Контртерористичний комітет (КТК) Ради Безпеки (РБ) ООН, створений відповідно до резолюції Ради Безпеки № 1373 від 28 вересня 2001 року.

Згідно з резолюцією Ради Безпеки № 1267 (1999р.) був заснований Комітет з санкцій відносно «Аль-Каєди» і руху «Талібан».

Проведений аналіз ролі Ради Безпеки ООН у боротьбі з міжнародним тероризмом дозволяє зробити певні висновки:

- 28 вересня 2001р. РБ ООН прийняла широкомасштабну, всеосяжну антитерористичну резолюцію, в якій вказані конкретні кроки і головні напрямки в боротьбі з міжнародним тероризмом;
- РБ ООН ухвалила, що всі держави не повинні допускати, щоб ті, хто фінансує, планує, сприяє або здійснює терористичні акти, використовували їх територію проти інших країн і громадян;
- до держав був звернений заклик обмінюватися інформацією і надавати відомості для раннього попередження про можливі терористичні акти;
- сучасне міжнародне право дає основу не тільки для боротьби зі злочинами, але і для залучення відповідальних за них осіб, хоча в даний час поки немає всеосяжного визначення тероризму;
- у грудні 2001р. РБ ООН була прийнята декларація про глобальні зусилля в боротьбі з тероризмом [3];

- у січні 2002р. РБ ООН одноголосно схвалила нову антитерористичну резолюцію 1390, яка жорстко засудила талібів за надання території Афганістану в якості бази для експорту тероризму «аль-каїдою» і іншими терористичними групами [4];
- створення нових міжнародних механізмів і режимів, що поєднують в собі елементи колективної безпеки і безпеки на основі співпраці [5].

Аналізуючи міжнародне співробітництво в боротьбі з тероризмом в рамках Європейського Союзу слід відзначити, що під егідою Ради Європи були створені інструменти боротьби з тероризмом і розроблені і прийняті наступні нормативні документи:

- Європейська конвенція про ліквідацію тероризму (СЕД № 90) і Протокол з поправками (СЕД №190);
- Європейська конвенція про екстрадицію (СЕД №24) і перший і другий Додаткові протоколи (СЕД №86 та 98);
- Європейська конвенція про надання судової взаємодопомоги по кримінальних справах (СЕД №30) і перший і другий Протоколи (СЕД №99 та 182);
- Європейська конвенція про передачу судових матеріалів (СЕД №73);
- Європейська конвенція про компенсації жертвам злочинів із застосуванням насильства (СЕД №116);
- Європейська конвенція про відмивання грошей, пошук, арешт та конфіскацію доходів від злочинної діяльності (СЕД №141);
- Європейська конвенція про кібер - злочинність (СЕД №185) і Додатковий протокол щодо судового переслідування актів расистського і ксенофобного характеру, які здійснюються за допомогою комп'ютерних систем (СЕД №189).

Комітет Міністрів Ради Європи як інструмент боротьби з тероризмом на своєму рівні прийняв такі документи, як:

- Декларація про тероризм (1978);
- Тристороння декларація про терористичні акти (1986);

- Резолюція про міжнародний тероризм;
- Рекомендація про міжнародне співробітництво в галузі переслідування терористичних актів і покарання за них, а також Меморандум;
- Рекомендація (2001) про основні принципи в боротьбі з організованою злочинністю;
- Декларація про боротьбу з міжнародним тероризмом (2001);
- Основні принципи в області прав людини і тероризму (2002);

На підставі доповідей депутатів з питань протидії тероризму Парламентська Асамблея Ради Європи прийняла відповідні Рекомендації та Резолюції серед яких можна назвати:

- Рекомендації 684 (1972) і 703 (1973) про міжнародний тероризм;
- Рекомендація 852 (1979) про тероризм в Європі;
- Рекомендація 916 (1981) про Конференції про захист демократії проти тероризму в Європі – Завдання і проблеми;
- Рекомендації 941 (1982) і 982 (1984) про захист демократії проти тероризму в Європі;
- Рекомендація 1024 (1986) і Резолюція 863 (1986) про протидію з боку Європи міжнародному тероризму;
- Рекомендація 1170 (1991) про посилення Європейської конвенції про ліквідацію тероризму;
- Рекомендація 1199 (1992) про боротьбу з міжнародним тероризмом у Європі;
- Резолюція 1132 (1997) про організацію парламентської конференції для зміцнення демократичних систем в Європі і співпраці в боротьбі з тероризмом;
- Рекомендація 1426 (1999) і Директива № 555 (1999) про європейські демократичні країни перед обличчям тероризму;
- Рекомендація 1534 (2001) і Резолюція 1258 (2001) про європейські демократичні країни перед лицем тероризму;

- Рекомендація 1550 (2002) і Резолюція 1271 (2002) про боротьбу з тероризмом і дотримання прав людини;
- Рекомендація 1549 (2002) про повітряний транспорт і тероризм: яким чином посилити безпеку?;
- Рекомендація 1584 (2002) про необхідність посилення міжнародного співробітництва для нейтралізації коштів, що виділяються на терористичні цілі;
- Рекомендація 1644 (2004) про тероризм як загрозу демократії [6].

Окремий внесок в міжнародну діяльність із попередження тероризму внесли держави «великої вісімки».

Міністри країн «великої вісімки» на нараді з боротьби з тероризмом (Париж, 30 липня 1996 р.) прийняли підсумковий документ, в якому заявили про свою рішучість приділяти першорядну увагу боротьбі з тероризмом, зробили огляд нових тенденцій розвитку тероризму в світі, та представили список з 25 заходів по боротьбі з тероризмом [7].

Багатостороннє і двостороннє співробітництво передбачається розвивати в міжнародно-правовий і оперативній площинах. Перша охоплює, зокрема, зближення національних законодавств в області видачі злочинців та надання притулку.

Країни «великої вісімки» вирішили також перешкоджати руху капіталів, за допомогою яких фінансується терористична діяльність.

Успіх боротьби з тероризмом безпосередньо залежить від реальної оперативної співпраці між спецслужбами. Учасники наради дійшли до усвідомлення того, що міжнародна злочинність об'єдналася набагато раніше, ніж їх правоохоронні органи, тому держави повинні проаналізувати своє законодавство, що стосується кримінальних злочинів, визначити центральний орган, структура якого повинна відповідати завданням швидкої передачі запитів про скоєні і підготовлювані теракти [7, С. 116-124.].

Протидію тероризму в рамках СНД поставлено на правову основу: укладено Договір про співробітництво держав - учасників СНД в боротьбі з тероризмом.

1 червня 2000 року на саміті СНД у Москві було ухвалено рішення про створення Антитерористичного центру (АТЦ) держав - учасників СНД. Це рішення підписали глави всіх країн - членів Співдружності, крім Туркменії.

Згідно з Положенням про АТЦ СНД в числі покладених на нього функцій значиться участь у підготовці модельних законодавчих актів, нормативних документів, міжнародних договорів, які зачіпають питання боротьби з міжнародним тероризмом та іншими проявами екстремізму, а також участь у розробці міждержавних програм держав-учасників СНД по боротьбі з міжнародним тероризмом та іншими проявами екстремізму.

15 травня 1992 року в Ташкенті главами шести держав - учасників СНД - Вірменії, Казахстану, Киргизії, Росії, Таджикистану, Узбекистану був підписаний Договір про колективну безпеку (ДКБ).

25 травня 2001 року на сесії в Єревані Рада колективної безпеки затвердила Положення про Колективні сили швидкого розгортання (CSIS) Центральноазіатського регіону колективної безпеки, Положення про орган управління CSIS, Протокол про склад і дислокації національних формувань (контингентів CSIS) і Протокол про порядок формування і функціонування сил і засобів системи колективної безпеки.

З січня 2004 року функціонує в якості повноцінної міжнародної організації Шанхайська Організація Співпраці (ШОС), куди входять Казахстан, Киргизія, КНР, Російська Федерація, Таджикистан і Узбекистан.

[8]

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Формування «всеосяжного підходу» до організації боротьби з тероризмом - процес украй складний, він повинен враховувати величезну кількість факторів, що часто суперечать один одному.

Проблема полягає в тому, що наслідки будь-якого акта міжнародного тероризму, який завжди має політичну мотивацію і політичні цілі, оцінюються кожною державою через призму власних національних інтересів, які у різних держав не тільки не збігаються, але і можуть діаметрально протистояти один одному [9].

На даний час Міжнародна антитерористична коаліція стикається з серйозними концептуальними і організаційними труднощами. По-перше, до цих пір не вдалося сформулювати визначення міжнародного тероризму, яке було б політично прийнятним для провідних держав. По-друге, відсутня єдність думок щодо природи міжнародного тероризму. Тому в сучасній системі міжнародних відносин відсутній ефективний антитерористичний режим [8].

Структура сучасної системи міжнародних відносин, норми міжнародного права, зусилля міжнародних організацій спрямовані на запобігання міждержавним конфліктам, а не конфліктам, учасниками яких є недержавні суб'єкти, у тому числі і міжнародний тероризм. Міжнародне співтовариство виявилось не готовим до такого повороту подій. Серйозні зміни зазнав і сам тероризм [8].

Політики і фахівці вказують на певні недоліки в боротьбі ООН проти тероризму, найбільший з яких - нездатність Організації Об'єднаних Націй дати правове визначення поняття «тероризм». У цих умовах міжнародне співтовариство пішло по шляху криміналізації окремих проявів тероризму, в чому досягла чималих успіхів.

Має місце дублювання розрізаних програм між собою і потрібно ще багато чого зробити для їх узгодження.

Досі західноєвропейські країни і США не створили ніяких спільних антитерористичних органів, у тому числі і у форматі НАТО.

Однак, свідченням прагнення Європи і США виробити загальні підходи до проблеми міжнародного тероризму стала Декларація про боротьбу з тероризмом, прийнята на саміті США і ЄС у Шенноні (26 червня 2004 року).

Об'єднана Європа погодилася, що тероризм є найбільшим викликом міжнародної безпеки. Сполучені Штати погодилися, що це зло може бути розтрощене лише при опорі на багатосторонні інститути і міжнародне право [5].

Питання міжнародного співробітництва в боротьбі з тероризмом потребує подальшого дослідження у багатьох аспектах, зокрема, в розробці універсального визначення поняття «тероризм»; у визначенні дієвих заходів міжнародного співробітництва як в рамках міждержавного співробітництва, так і в межах створених міжнародних організацій з урахуванням розвитку форм і методів терористичної діяльності; в систематизації міжнародних актів з метою усунення дублювання.

Література

1. Организация Объединенных Наций. Док. ООН А/CONF.157/23. 1993. 12 июля.
2. ООН. Официальные отчеты Генеральной Ассамблеи. 49-я сессия. Резолюция 49/60. Приложение.
3. Декларация СБ ООН о глобальных усилиях по борьбе с терроризмом / Дипломатический вестник. 2001. № 12.
4. Принятие Резолюции 1390 СБ ООН о продолжении санкций против талибов, «Аль-Каиды» и связанных с ними террористических организаций. <http://news.aif.ru>
<http://www.psj.ru/search/index.php?rashir=1&q=>
5. Козырева А. Рекомендации «Группы восьми» по противодействию терроризму. Откуда исходят интеллектуальные диверсии / Обозреватель – Observer

http://www.rau.su/observer/N10_2003/10_04.HTM

6. Публикации Совета Европы

<http://www.antiterunity.org/ru/incolab/booklet.php>

7. Международное сотрудничество в области борьбы с терроризмом: Сборник правовых актов. № 10. М., 1998. С. 125-131.

8. Международное сообщество в борьбе с терроризмом: проблемы структуризации / В.И. Батюк Институт США и Канады Российской Академии Наук Источник: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/87650>.

9. Верчагин В. Международное сотрудничество в борьбе с терроризмом / «Национальная безопасность» 16 октября, 2006.